

Kultuurilised kompetentsid: fookusvaldkonna seminar

KAIS ALLKIVI-METSOJA

DTI6001.DT ÕPPIMINE KÕRGKOOLIS

Kais Allkivi-Metsoja

Nooremteadur DTI keeletehnoloogia
töörühmas

Varem õppinud keeleteadust ja
keeletoimetamist

Teemad

- Kultuur ja humanitaaria
- Kuidas on seotud kultuur ja digitehnoloogiad?
 - Digihumanitaaria
 - Digikultuur
 - Keeletehnoloogia rakendusvõimalusi

Mis on kultuur? Palun sisesta 5 märksõna.

Microsoft Word

Kultuuri määratlus (1)

Inimühiskonna **loova mõtte** ja sellest tuleneva tegevuse tulemuste kogum. (“Eesti keele seletav sõnaraamat”, 2009)

- Vt ka muid tähendusi

<https://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=kultuur&F=M>

Kultuuri määratlus (2)

“Kompleksne tervik, mis hõlmab teadmist, usku, kunsti, moraali, seadusi, kombeid ning kõiki muid oskusi ja harjumusi, mis **inimene ühiskonna liikmena omandab.**”
(Tylor, 1871)

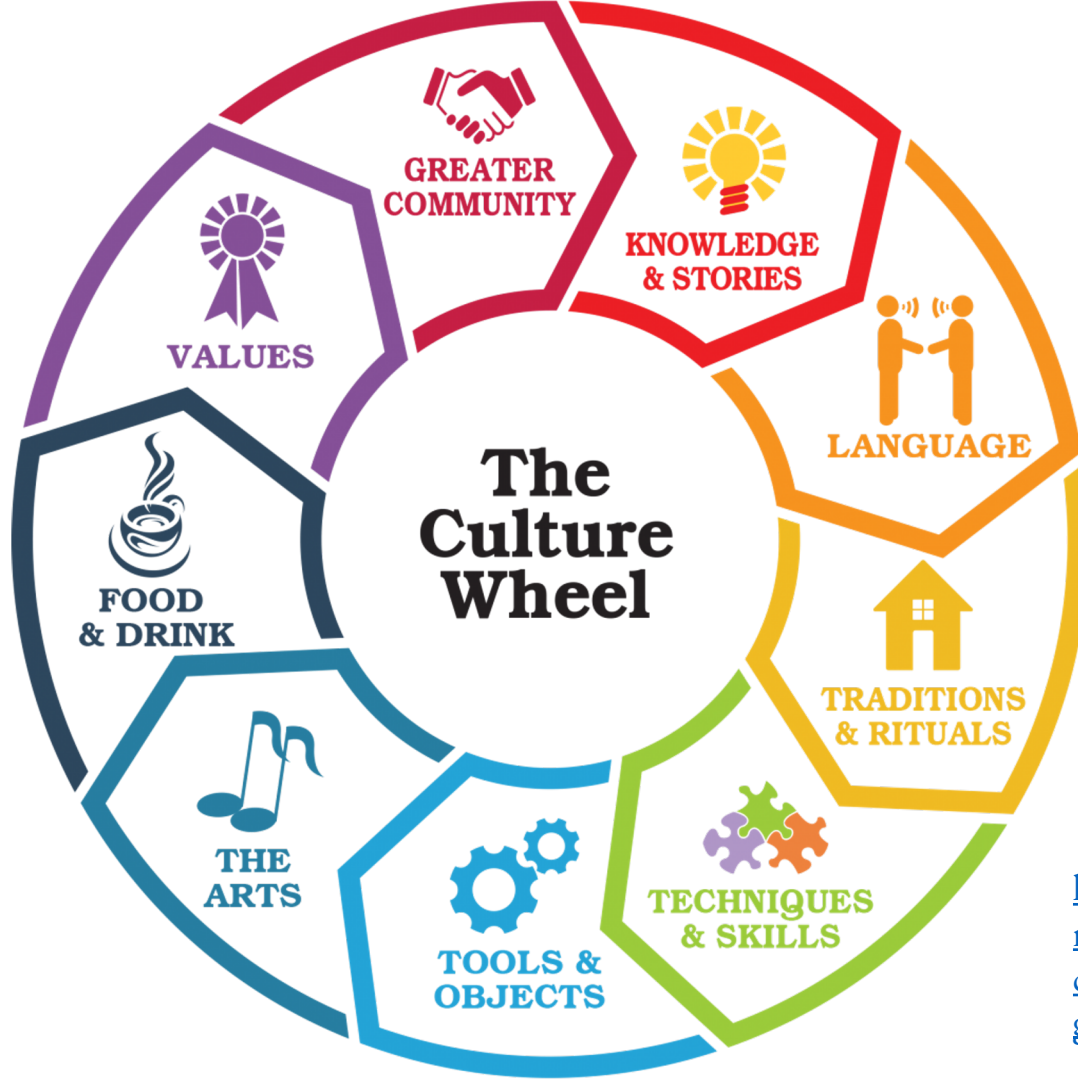
Kultuuri määratlus (3)

Inimese elukeskkonda **tähenduslikuks** muutvate tegevuste ja nähtuste kogum.

Kultuur ühendab inimest teiste sarnaste inimestega, pakkudes vastuseid teda huvitavatele küsimustele.

(Raud, 2013)

<https://www.bridgestogether.org/celebrating-our-culture-a-new-how-to-guide/>

Kitsamalt: kultuur kui kaunid kunstid

- Kujutav kunst
- Arhitektuur
- Kirjandus
- Muusika
- Teater
- Filmikunst

kultuur ARHITEKTUUR ARVAMUS FILM KIRJANDUS KUNST MUUSIKA TEATER UUED PLAADID ABI

UUENDATUD 17:04

Galerii. Rahvusraamatukogu teeb ettevalmistusi kolimiseks endisesse Danske panga majja

Tartu vallavanem: ERM-i-tagused erakrandid tuleks vahetada riigimaa vastu

PÖFF-i debüütfilmide programmis võistleb esmakordselt animafilm

Arvustus. Kirjutus ja ettekirjutus

VJ Kristin Pärn: mu töö on kaleidoskoop fragmentidest, mida ma tähele panen

INIMÕIGUSTE KUU ETV2-S

VÄRSKED ARTIKLID

- 18:45 Arvo Pärdi keskus võõrustab nädalavahetusel Pärdi-uurijaid
- 18:35 Paul Kuimet avas Brüsselis näituse "Sidewalks and Desktops"
- 17:04 Galerii. Rahvusraamatukogu teeb ettevalmistusi kolimiseks endisesse Danske panga majja
UUENDATUD 17:04
- 16:25 PÖFF Shortsi võistlusprogrammides näeb ka tuntud filmitegijaid

Humanitaarteadused

Keeleteadus

Kultuuriteadused

Kirjandusteadus

Usuteadus

Ajalugu

Filosoofia

Antropoloogia

Humanitaarteadused

- Kultuuri ja ühiskonda käsitlevad teadused.
- Vastandatakse loodus- ehk reaalteadustele, mis uurivad looduse toimimise seaduspärasusi.
- Vahel eristatakse ühiskonna- ehk sotsiaalteadusi
 - Nt õigusteadus, majandusteadus, politoloogia, sotsioloogia

Kultuurilised kompetentsid TLÜ-s

- TÜHI [akadeemilised suunad](#): Aasia uuringud, ajalugu, eesti keel ja kultuur, kultuuriteooria, Lääne-Euroopa uuringud, Vene ja Ida-Euroopa uuringud; [erialad](#).
- BFMi [akadeemilised suunad](#): film, meedia ja kommunikatsioon, kunstid ja didaktika; [erialad](#).
- Vt ka ÜTI [akadeemilised suunad](#) ja [erialad](#).

Mis on digihumanitaaria?

Määratlusi

<https://whatisdigitalhumanities.com/> (817 seletust!)

“Digital Humanities is an interdisciplinary, dynamic, and evolving field of inquiry that creates space for exploring human culture through digital methods and technologies...” (Meghan Ferriter)

“The creative application of digital technology to humanities questions and data.” (Ethan Watrall)

Erinevad tähendused ja taotlused (1)

- 1. Digiajastu humanitaaria** – uurimistöö, mõtlemise ja analüüsi kohandamine digitaalsele ajastule
- 2. IKT + humanitaaria** – uurimistöö rikastamine uute võimalustega andmete kogumiseks, analüüsiks ja tulemuste esitamiseks

Erinevad tähendused ja taotlused (2)

- 3. Digikultuuri uurimine** – uute digitaalsete kultuurinähtuste ja loomepraktikate analüüs
- 4. Digitehnoloogia mõjude kriitiline analüüs** – vaadeldakse IKT tähtsust ja tähendust kultuuris ning tehnoloogia mõju mõtlemisele ja käitumisele

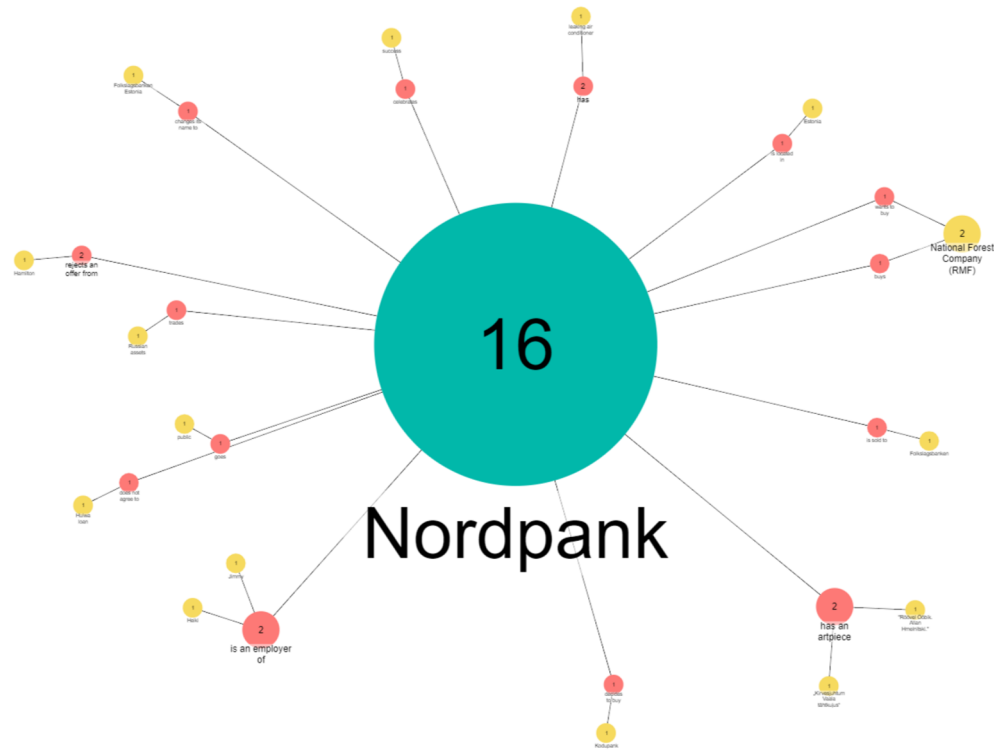
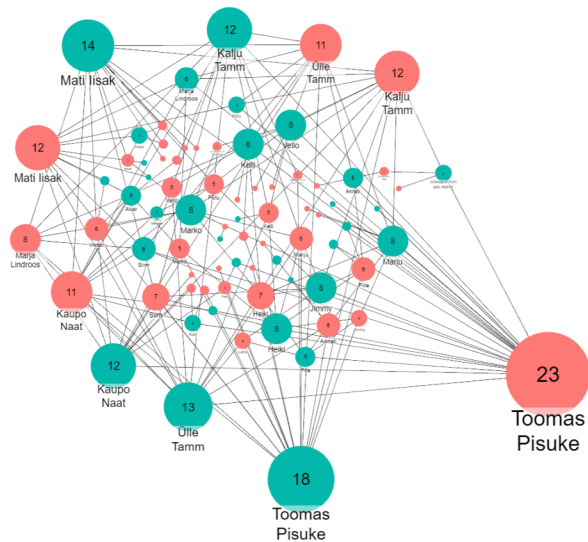

Tegevused

- Andmete kogumine ja töötlus (digiteerimine, puhastamine, märgendamine - lisainfoga varustamine)
- Andmete analüüs ja tõlgendamine (sh visuaalne esitus: võrgustikud, 3D-mudelid)
- Analüüsivahendite, andmebaaside, veebiplatvormide

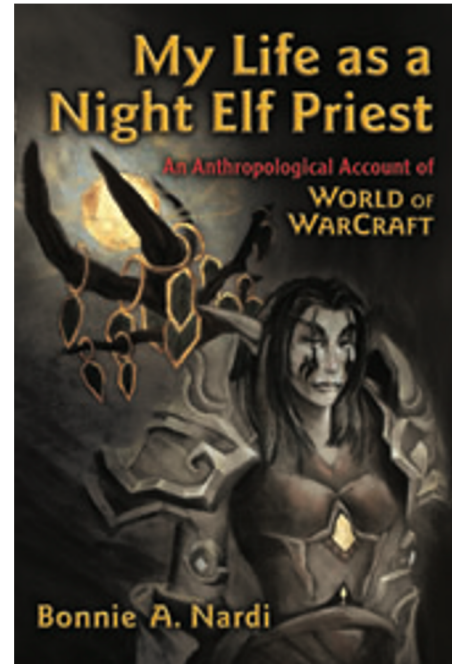

Seosed teleseriaalis “Pank”

Antropoloogia digimaailmas

Bonnie A. Nardi - [My Life as a Night Elf Priest: An Anthropological Account of World of Warcraft](#)

Digikultuur (1)

“Kitsamas mõttes viitab digikultuur igasugusele **digitaalselt loodud, vahendatud või tarbitud loometööle**, olgu selleks siis muusika, kunst, film, kirjandus või arvutimängud. Laiemas tähenduses /.../ tuleks digikultuuri mõista uue tähendusloome kontekstina, **uutmoodi “lingitud” maailmana**, mida me alles hakkame paremini mõistma.”

(Ibrus, Tamm & Tiidenberg, 2020)

Digikultuur (2)

“Varasematest kultuurivormidest eristab digitaalkultuuri kõikide objektide/andmete (tekstide, piltide, helide) eksisteerimine numbriliste koodidena elektroonilistel andmekandjatel ...

Digikultuur on lahutamatult seotud rahvusvahelistumisega ja kultuuride vahelise konvergenstiga ning toob fookusse kultuurinähtuste liikumise üle rahvuskultuuri piiride sõltumata sotsiaalajaloolistest kontekstidest.” (Laak & Viires, 2015).

Kas “digi-” kaob?

- Tehnoloogia kasutus ja arendus on muutumas humanitaarias teadustöö loomulikuks osaks.
- “Ei räägi me ju digistatistikast, digiinformatikast, digigeenitehnoloogiast ja muudest sarnastest valdkondadest. 21. sajandil peaks kogu humanitaaria olema digihumanitaaria ja selle sõna esimese osa võiks vabalt maha tõmmata.” (Lindström & Uiboed, 2017)

“...on minu pakkumine, et ei lähe palju aega, kui eesliide “digi” kaob vaikselt unarusse ja alles jääb vaid tavapärane “humanitaaria” (sama laieneb terminitele nagu digitelevision või digiretsept). Täpselt nõnda, nagu me ei räägi enam elektritrammist, vaid lihtsalt trammist, sest keegi ei mäleta, et kunagi sõitis ka hobutramm.”
(Tamm, 2017)

Digihumanitaaria kõrvaleriala Tallinna Ülikoolis

<https://www.tlu.ee/ht/digihumanitaaria-korvaleriala>

- Alates 2017./2018. õppeaastast TÜHI ja DTI koostöös
- Esimesene taoline õppekava Eestis
- **Praktilised** oskused (andmeanalüüs, programmeerimine, digirakenduste kasutus) ja **teoreetilised** teadmised (digiühiskond, digikultuur)
- **Eesmärk:** digipädevuste arendamine rööpselt erialateadmistega
- 8 kursust, 48 EAP

Kursus “Keel ja tehnoloogia”

- Alusteadmised teksti ja kõne automaattöötuse arengu ja rakendusvõimaluste kohta
- Keeletehnoloogiliste vahendite kasutamine oma erialal (**kursusetöö**)
- **Praktikumid:** teksti sisu ja stiili analüüs
 - sõnasagedusloendid, võtmesõnad, sõnade kooskasutus ja kontekst
 - keelekasutuse mustrid (tähe- ja sõnajärjendid)
 - keerukus (nt sõnade ja lausete pikkus, sõnavara mitmekesisus)

Harjutuse näide 1:

Kesk- ja Reformierakonna
2019. a valimisprogrammi võrdlus
võtmesõnade alusel

WordSmith Tools: Key word list

N	Key word	Freq.	%
1	TOETAME	143	1,38
2	TASUTA	17	0,16
3	TÖÖTEGIJATE	12	0,12
4	KESKERAKOND	11	0,11
5	RIIKLIKE	9	0,09
6	KASVU	4	0,04
7	INIMESED	4	0,04
8	OLULISELT	3	0,03
9	AVATUD	3	0,03
10	SUURENDADA	8	0,08
11	EUROOPA	31	0,30
12	ÕPETAJATE	4	0,04
13	ROHKEM	6	0,06
14	ERIVAJADUSTEGA	3	0,03
15	LEIAME	4	0,04

Harjutuse näide 2:

Christopher Nolani filmi “Tenet”
arvustuste sisuanalüüs sagedamate
sõnade ja nende kontekstide alusel

TÄHENDUSVÄLJAD FILMIARVUSTUSTES

SISU

(ajas rändamine,
maailmalõpp jm)

VÕRDLUS

(eelnevad filmid
ja rollid, paralleel
Bondi filmidega)

OSALISED

(filmitegijad,
osatäitjad,
tegelaskujud)

HINNANGUD

(näitlejasooritused,
lavastajatöö,
stsenaarium,
visuaalefektid)

ŽANR

(märul,
põnevik,
ulmefilm)

VAATAJAKOGEMUS

(kinokülastus, publiku
reaktsioonid)

SISU / SÜŽEE / PLOT

- lünklik, segadusseajav ja raskesti haaratav,
- apokalüptiline, jamesbondilik, ulmeline, pinev (ootamatused),
- jääb tagaplaanile,
- kooskõlas filmi vormiga,
- saladuslik (pikalt üldsuse eest varjatud)

KEERULINE / RASKE / HARD / COMPLEX / DIFFICULT

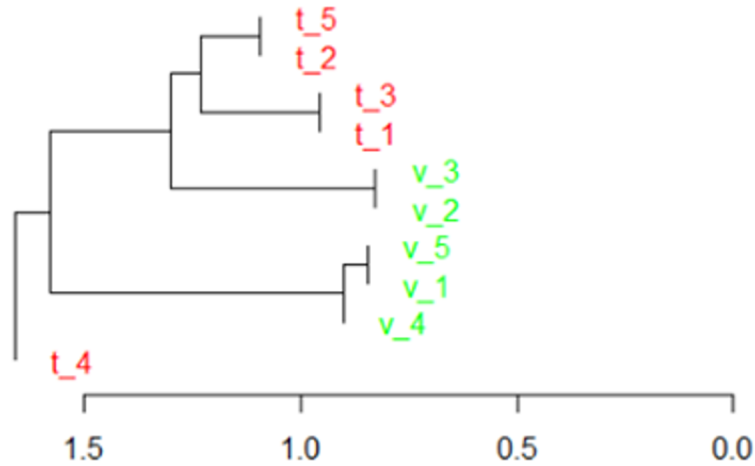
- ühisosa: režissöör seadis endale raske ülesande (aines, vorm)
- ingl arvustused: filmi oli raske teha ja jälgida, eesti arvustused rõhutavad rohkem süžee keerukust
- ingl arvustustes esinevad need sõnad pigem negatiivses võtmes, eesti arvustused: hoolimata keerukusest on teostus hästi välja tulnud

Harjutuse näide 3:

A. H. Tammsaare ja E. Vilde
romaanide stiili võrdlus
tähejärjendite alusel

kirjandustekstid Cluster Analysis

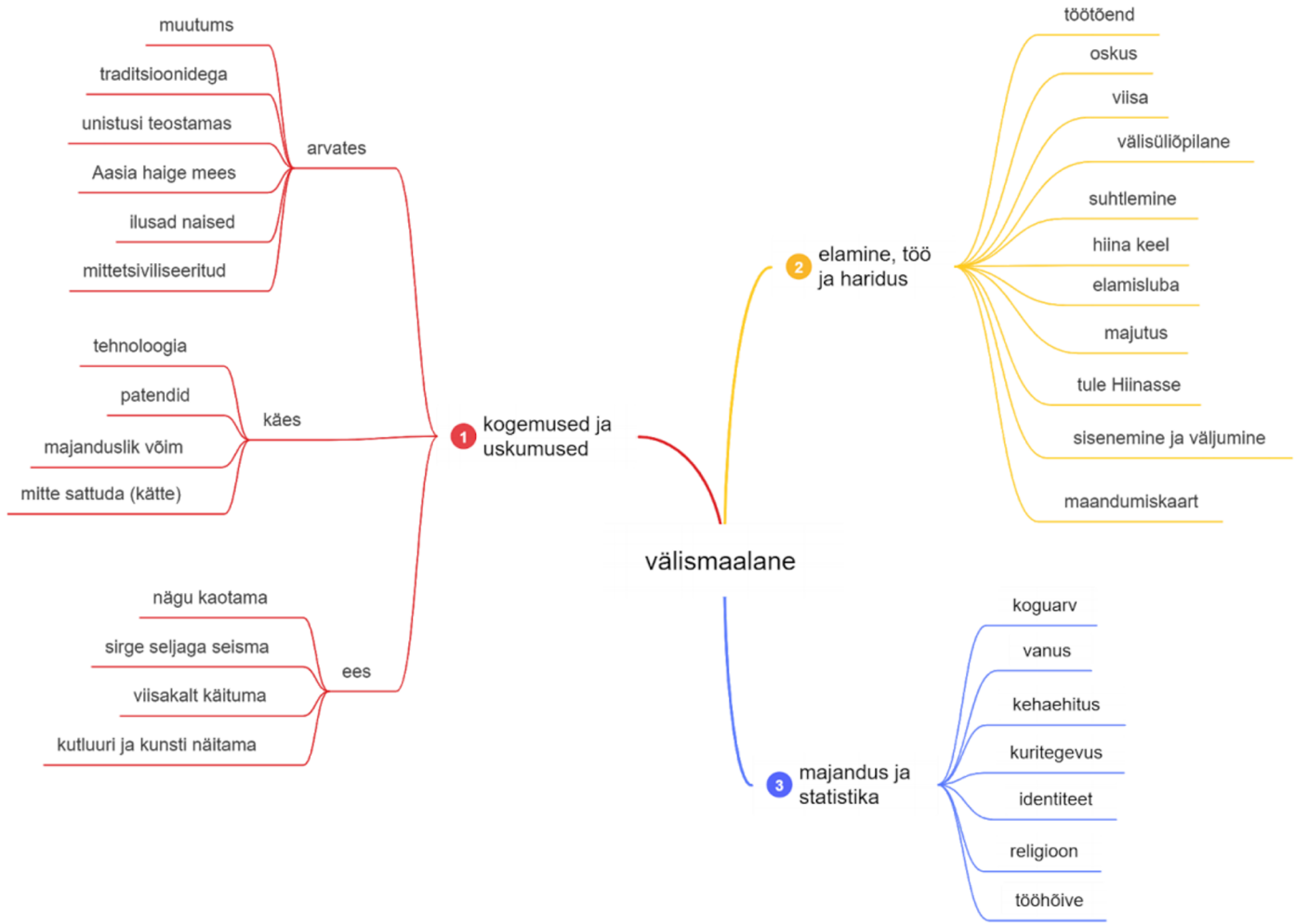

24 MFC Culled @ 0%
Classic Delta distance

Kursusetöö näide 1:

Välismaalase kuvand Hiina meedias

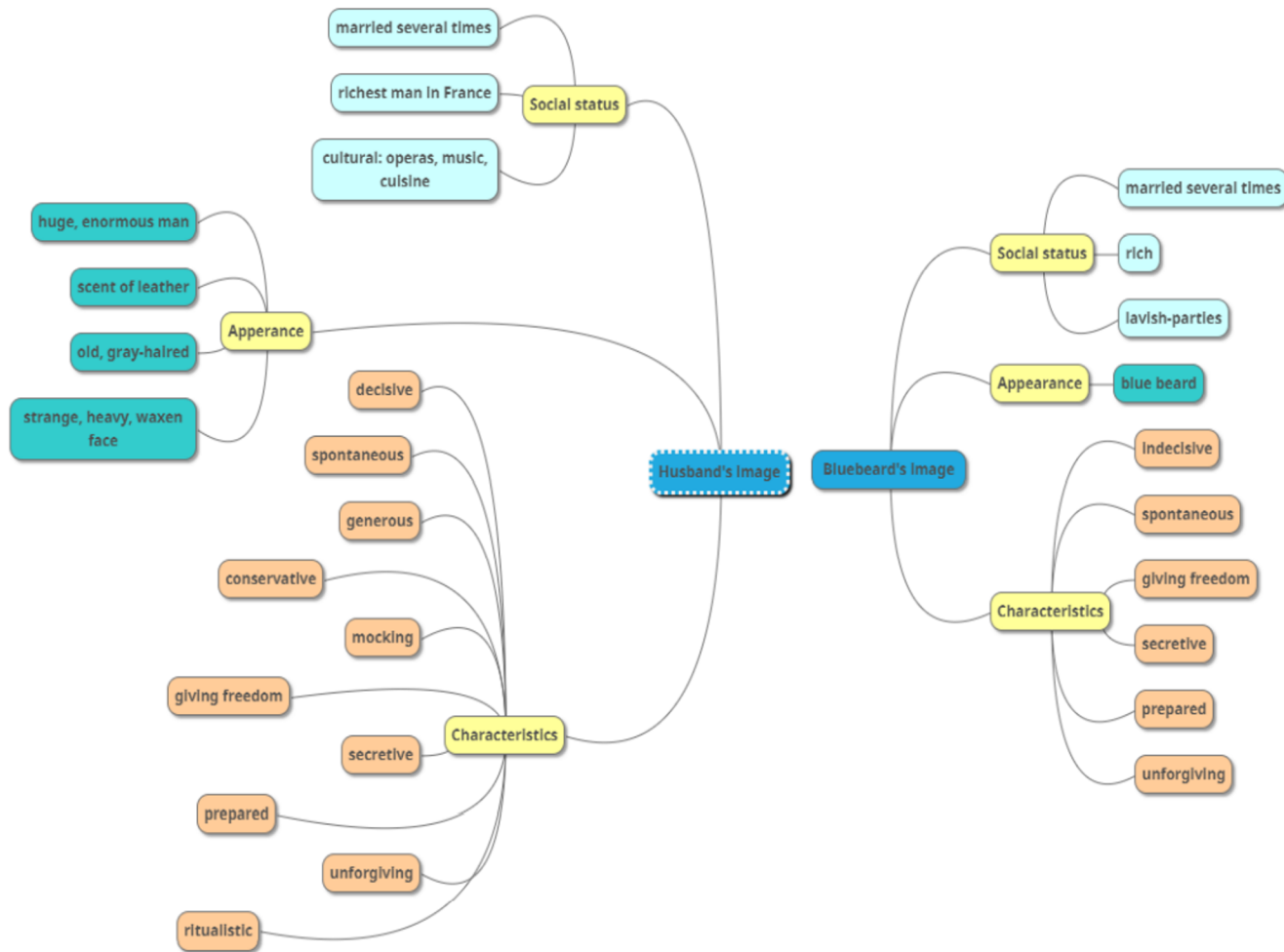

Nele
Koduvere
(2020)

Kursusetöö näide 2:

Peategelase iseloomustus C. Perrault' muinasjutus "Sinihabe" ja A. Carteri jutustuses "Verine kamber"

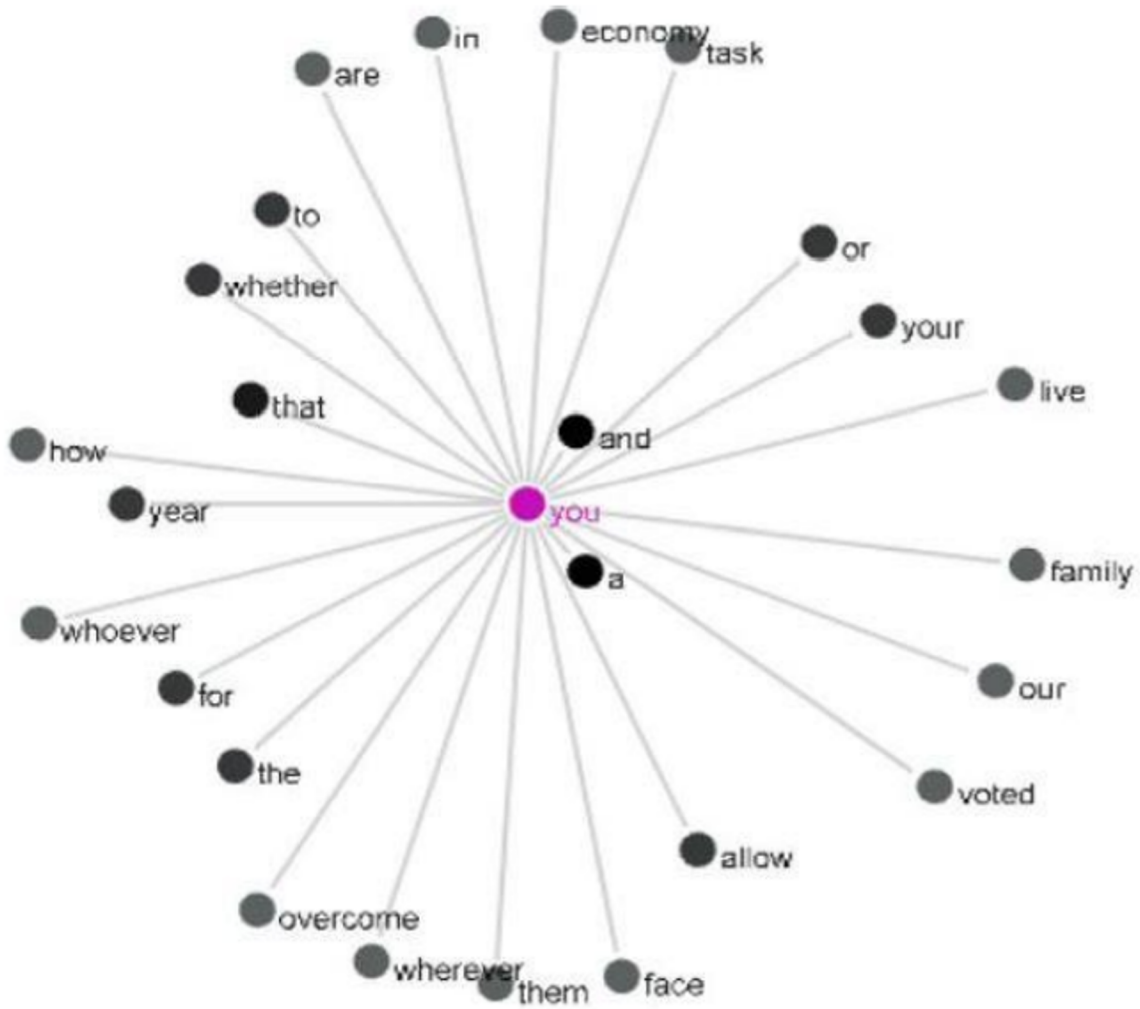

Marian
Luht
(2020)

Kursusetöö näide 3:

Isikulised asesõnad Briti peaministri
Theresa May uusaastakõnedes

Kerli
Telve
(2020)

2017

'I' -> 'you'

('I' work for
'you')

- * **I** sit around the negotiating table
- * The knowledge that **I** am there to get the right deal

2019

'We'

('I' know/believe
that 'we')

- * Together **I** believe **we** can start a new chapter
- * **I** know **we** can make a success of what lies ahead

2018

'You'

('You' and 'we/us' vs
'them')
(Kukk, 2000)

- * Whatever challenges **we** may face, I know **we** will overcome them
- * Real test is not when challenges come; it's how **you** face **them**

Kerli
Telve
(2020)

Kursusetöö näide 4:

Digikultuuri kajastused eesti
perioodikas

simple digikultuur 229 (2,447.73 per million)

KWIC ▾

Details

Left context

KWIC

Right context

	Left context	KWIC	Right context
1	☐ ☐ doc#0 nstiklass distantõppel Kui Kultuuriministeerium kuulutas 2020. aasta	digikultuuri	aastaks, ei näinud keegi uneski, kui täppi see nimetus läheb. </s><s>
2	☐ ☐ doc#0 ega hakkama sai. </s><s> Kultuurivaldkond sai ilmselgelt kannatada,	digikultuur	rakendus hoopis hariduse vankri ette. </s><s> Lapsed ja õpetajad leid
3	☐ ☐ doc#0 ügisel tavapärasel vormis koolitööd jätkata. </s><s> Personalijuht kui	digikultuuri	eestvedaja 2020. aasta on Eestis digikultuuri aasta. </s><s> See pane
4	☐ ☐ doc#0 /s><s> Personalijuht kui digikultuuri eestvedaja 2020. aasta on Eestis	digikultuuri	aasta. </s><s> See paneb küsima, millises seisus on Eesti ettevõtete
5	☐ ☐ doc#0 aasta </s><s> See paneb küsima, millises seisus on Eesti ettevõtete	digikultuur	ning kuidas personaliühitmine selle arengut toetab </s><s> Peame d
6	☐ ☐ doc#0 r ni		nisatsioonikultuur
7	☐ ☐ doc#0 ihe		sfestivali teemaks
8	☐ ☐ doc#0 allin		intervjuus Iiris Viir
9	☐ ☐ doc#0 b k		kui digimaailm ja i
10	☐ ☐ doc#0 e v		st. </s><s> Akade
11	☐ ☐ doc#0 äär		ning digitaalse üh
12	☐ ☐ doc#0 mõ		eamiselt selle uur
13	☐ ☐ doc#0 osa		muutuvatele eripä
14	☐ ☐ doc#0 est		kultuuri andmestu

Kategooria nimetus:	Esinemise arv:	Näited:
Digikultuuri teema-aasta	111	<ul style="list-style-type: none"> - Kultuuriministeeriumi poolt on 2020. aasta nimetatud digikultuuri teema-aastaks. - Mullu mais avaldas kultuuriministeerium teate aasta 2020 kuulutamises digikultuuri teema-aastaks eesmärgiga edendada kultuuri ja pärandi säilitamist ja kättesaadavamaks muutmist digitaalsete lahenduste toel. - Jaan Tootsenil valmib suveks kaks filmi korraga Eesti Filmi Instituut kuulutas 12. aprillil digikultuuri teema-aasta 2020 raames välja üheminutiste lühifilmide loomise kiirkonkursi, mille tähtaeg oli 30. aprill.
Digikultuuri definitsioon ja uuringud	57	<ul style="list-style-type: none"> - “Selge on see, et digikultuur ei asenda kunagi analoogkultuuri - inimesed tahavad käia teatris ja kontserdil, suhelda artistidega ning lugeda paberraamatuid,” tõdes Digikultuuriaasta projektijuht Martin. - Digikultuur on toonud ühenduses olemise, mis on viinud lagundava üksinduseni. - Digikultuur on kõikjal meie ümber ja seda tekib iga klikiga üha juurde.
Eesti digikultuuri seisukord/olek	25	<ul style="list-style-type: none"> - See paneb küsima, millises seisus on Eesti ettevõtete digikultuur ning kuidas personalijuhtimine selle arengut toetab. - Nii tulebki küsida: kuidas lõimime kultuuri Eesti digi- ja majanduspoliitikasse? Kas digikultuur vajaks teiste kunsti- ja kultuurivaldkondade kõrval kultuuriministeeriumis eraldi hoolt? - Jätkusuutlik areng, mitmekesisus, hooliv ja märkav digikultuur on märksõnad, millele Eestis tuleks rohkem tähelepanu pöörata ning selle nimel pingutavad TMW ja Telia ühiselt ka edaspidi.

Mida toob tulevik?

TALLINNA ÜLIKOOL

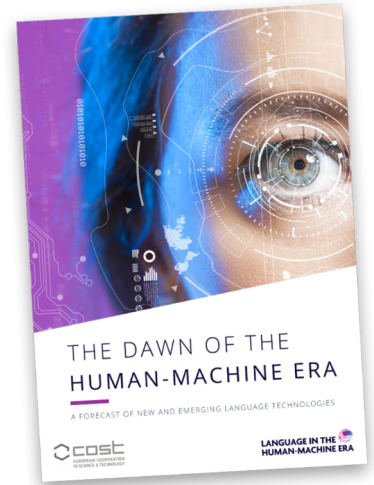
Digitehnoloogiaste
instituut

Teadusvõrgustik “Language in the Human-Machine Era” (LITHME):

Keeleteaduse kohandamine digiajastule -> uued uurimisküsimused, terminid, kriitiline analüüs

Dialog keeleteadlaste ja tehnoloogiaarendajate vahel -> arusaam tehnoloogiate mõjust keelele ja inimsuhtlusele

Raport keeletehnoloogia tõenäolistest tulevikusuundadest (Sayers et al., 2021)

Kaks peamist arengusuunda

1. Tehnoloogia vahendab (tõlgib, toimetab) reaalajas keelt, mida kõneleme ja kirjutame, kuuleme ja loeme
 - Nt sünkroonne masintõlge kõnest kõneks
2. Tehnoloogia on ise aina enam meie vestluspartner
 - Nt inimlaadsed vestlusrobotid virtuaalreaalsuses

??? Mis on nende arengute tagajärjed???

Kirjandus

- Ibrus, I., Tamm M., & Tiidenberg K. (2020, 12. detsember). Digikultuur. Digikultuuri manifest. *Postimees*.
<https://leht.postimees.ee/7131165/digikultuur-digikultuuri-manifest>
- Laak, M., Viires, P. (2015). Digitaalkultuur Eesti kultuuriruumi osana 2004–2014: hetkeseis ja tulevikuproгноos. R. Vetik (toim.). *Eesti Inimarengu Aruanne 2014/2015 „Lõksudest välja?“* (226–236). Tallinn: Eesti Koostöö Kogu.
- Leetaru, K. H. (2011). Culturomics 2.0: Forecasting large-scale human behavior using global news media tone in time and space. *First Monday*, 16(9). <https://doi.org/10.5210/fm.v16i9.3663>

- Lindström, L., & Uiboaed, K. (2017, 7. juuni). Valdkondade vastasseis? Digihumanitaaria - see ongi tänane humanitaaria. *Novaator*.
<https://novaator.err.ee/600621/valdkondade-vastasseis-digihumanitaaria-see-ongi-tanane-humanitaaria>
- Raud, R. (2013). *Mis on kultuur? Sissejuhatus kultuuriteooriatesse*. Tallinna Ülikooli kirjastus.
- Sayers, D. et al. (2021). *The Dawn of the Human-Machine Era: A forecast of new and emerging language technologies*.
<https://doi.org/10.17011/jyx/reports/20210518/1>

- Strandberg, M. (2011, 16. september). Kulturoomika kui ühiskonna spektroskoopia. *Sirp*. <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/kulturoomika-kui-uehiskonna-spektroskoopia/>
- Tamm, M. (2017, jaanuar). Noppeid digihumanitaariast III. *Vikerkaar*. <https://www.vikerkaar.ee/archives/20832>
- Taylor, A. (2014, 24. märts). What big data can tell us about the relationships between world leaders. *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2014/03/24/what-big-data-can-tell-us-about-the-relationships-between-world-leaders/>

